

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ઓમ પ્રકાશ શ્રીવાસ્તવ

વિરુદ્ધ

ભારત સંઘ અને અન્ય.

૨૪ જુલાઈ, ૨૦૦૬

[અરિજીત પસાયત, ન્યાયમૂર્તિશ્રી અને અલ્તમાસ કબીર, ન્યાયમૂર્તિશ્રી]

ભારતીય બંધારણ, ૧૯૫૦:

અનુચ્છેદ ૨૨૬ -- ઉત્તરપ્રદેશ રાજ્યમાં કેદીઓની સ્થિતિ સંબંધિત મુદ્દાઓ ઉઠાવતી દિલ્હી હાઈકોર્ટમાં રિટ અરજી દાખલ કરવામાં આવી -- રિટ પિટિશનનો નિકાલ કરતા, દિલ્હી હાઈકોર્ટે અવલોકન કર્યું કે તેનો અધિકારક્ષેત્ર હોઈ શકે છે, પરંતુ આ મુદ્દાઓનો ઉકેલ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા વધુ અસરકારક રીતે લાવી શકાય છે -- યોગ્યતા -- ઠરાવાયુ -- પિટિશનનો સામનો

કરવાની આ યોગ્ય રીત નથી -- દિલ્હી હાઈકોર્ટે કહેવું જોઈતું હતું કે કાર્યવાહીના કારણનો કોઈ ભાગ તેના પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રમાં ઉદ્ભવ્યો નથી -- તેણે એવું કહ્યું ન હતું -- તેથી મામલો નવી વિચારણા માટે દિલ્હી હાઈકોર્ટમાં મોકલવામાં આવ્યો.

અનુચ્છેદ ૨૨૬ -- રિટ પિટિશન -- જાળવણીક્ષમતા -- પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્ર -- ઠરાવાયુ: અરજદારે એ સ્થાપિત કરવું જરૂરી છે કે, તેમના દ્વારા દાવો કરાયેલા કાનૂની અધિકારનું પ્રથમ દષ્ટિએ ઉલ્લંઘન થયું છે અથવા કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રની પ્રાદેશિક મર્યાદામાં ઉલ્લંઘન થવાની ધમકી આપવામાં આવી છે.

શબ્દો અને શબ્દસમૂહો:

કાર્યવાહીનું કારણ -- અર્થ -- ચર્ચા કરેલ -- સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ -- કલમ ૨૦.

અપીલકર્તા સિંગાપોરથી પ્રત્યાર્પણ દ્વારા ભારત આવ્યો હતો.તેમના પર આઠ કેસ ચાલી રહ્યા હતા. તેમણે દિલ્હી હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી જેમાં એવું વલણ અપનાવ્યું હતું કે, પ્રત્યાર્પણ હુકમનામું વિરુદ્ધ અનેક કેસોમાં તેમની સામે કેસ ચાલી રહ્યો છે અને યુપી રાજ્યની સેન્ટ્રલ જેલમાં યોગ્ય

તબીબી સહાય વિના તેમને એકાંત કેદમાં રાખવામાં આવી રહ્યા છે. હાઈકોર્ટે રિટ પિટિશનનો નિકાલ કરતા કહ્યું હતું કે અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ પાસે રિટ અરજદારની ફરિયાદોનો સામનો કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર પણ હશે અને તે રાજ્યમાં કેદીઓની પરિસ્થિતિઓનો વધુ અસરકારક રીતે સામનો કરી શકે છે, જોકે દિલ્લી હાઈકોર્ટ પાસે અધિકારક્ષેત્ર હોઈ શકે છે.

આ કોર્ટમાં અપીલ કરતી વખતે, અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે, ફક્ત એટલા માટે કે તેમની પાસે અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટમાં જવાનો વિકલ્પ હતો, દિલ્લી હાઈકોર્ટે રિટ પિટિશન પર વિચાર કરવાનો ઇનકાર ન કરવો જોઈએ.

સામાવાળાએ દલીલ કરી હતી કે દિલ્લીમાં કાર્યવાહીના કારણનો કોઈ ભાગ ઉભો થયો નથી અને દિલ્લી હાઈકોર્ટે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું છે કે અપીલકર્તા અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ સમક્ષ પોતાનો ઉપાય લઈ શકે છે.

અપીલનો નિકાલ કરતા અને આ બાબતને દિલ્લી હાઈકોર્ટમાં મોકલીને, કોર્ટે

ઠરાવાયુ: ૧.૧. રિટ પિટિશન દાખલ કરવા માટે કાર્યવાહીનું કારણ સંપૂર્ણપણે અથવા આંશિક રીતે કોઈ પણ હાઈકોર્ટની પ્રાદેશિક મર્યાદામાં ઊભું થયું છે કે નહીં તે પ્રશ્ન બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની કાર્યવાહીની પ્રકૃતિ

અને સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવો પડશે. રિટ પિટિશનને જાળવી રાખવા માટે, રિટ અરજદારે એ સ્થાપિત કરવું પડશે કે તેના દ્વારા દાવો કરાયેલા કાનૂની અધિકારનું પ્રથમ દષ્ટિએ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રની પ્રાદેશિક મર્યાદામાં પ્રતિવાદી દ્વારા ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે અથવા તેનું ઉલ્લંઘન થવાની ધમકી આપવામાં આવી છે અને આવું ઉલ્લંઘન તેને ખરેખર ઈજા પહોંચાડીને અથવા તેની ધમકી આપીને થઈ શકે છે. [૮૦૭-જી-એચ; ૮૦૮-એ]

૧.૨. અનુચ્છેદ ૨૨૬ ના સાદા વાંચન પર બે કલમો સ્પષ્ટ સંકેત આપે છે કે, હાઈકોર્ટ બંધારણના ભાગ III દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારોના અમલ માટે અથવા અન્ય કોઈપણ હેતુ માટે નિર્દેશ, આદેશ અથવા રિટ જારી કરવાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. જો કાર્યવાહીનું કારણ સંપૂર્ણપણે અથવા આંશિક રીતે તે પ્રદેશોમાં ઉદ્ભવ્યું હોય જેના સંબંધમાં તે અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે, ભલે સરકાર અથવા સત્તાનું સ્થાન અથવા જે વ્યક્તિ વિરુદ્ધ નિર્દેશ, આદેશ અથવા રિટ જારી કરવામાં આવી છે તેનું નિવાસસ્થાન ઉપરોક્ત પ્રદેશોમાં ન હોય. [૮૦૮-બી-સી]

ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન વિરુદ્ધ ઉત્પલ કુમાર બાસુ અને અન્યો, [૧૯૯૪] ૪ એસસીસી ૭૧૧ પર આધારિત હતો.

૨.૧ "કાર્યવાહીનું કારણ" એ દરેક હકીકતનો અર્થ છે, જેને જો ઉલટાવી દેવામાં આવે, તો વાદીએ કોર્ટના ચુકાદાના પોતાના અધિકારને સમર્થન આપવા માટે સાબિત કરવું જરૂરી બનશે. સામાન્ય અને વ્યાપક અર્થમાં (જેમ કે સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ ની કલમ ૨૦ માં) "કાર્યવાહીનું કારણ" નો અર્થ એ છે કે દરેક હકીકત, જે ચુકાદો મેળવવાના અધિકારને સમર્થન આપવા માટે સ્થાપિત કરવી જરૂરી છે. [૮૦૮-ડી, ઇ]

બ્લૂમ ડેકોર લિમિટેડ વિરુદ્ધ સુભાષ હિમતલાલ દેસાઈ અને અન્યો,
[૧૯૯૪] ૬ એસ.સી.સી ૩૨૨ અને સદાનંદન ભદ્રન વિરુદ્ધ માધવન સુનિલ
કુમાર, [૧૯૯૮] ૬ એસ.સી.સી ૫૧૪, પર આધારિત હતો.

૨.૨. તે સ્થપાયેલ કાયદો છે કે "કાર્યવાહીનું કારણ" એ તથ્યોના સમૂહનું બનેલું છે, જે કાયદાની અદાલતમાં નિવારણ માટે કાનૂની તપાસ લાગુ કરવાનું કારણ આપે છે. તેમાં સામાવાળા દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈ કૃત્યનો સમાવેશ થવો જોઈએ, કારણ કે આવા કૃત્યની ગેરહાજરીમાં કાર્યવાહીનું કોઈ કારણ સંભવતઃ ઊભું થશે નહીં અથવા ઉદ્ભવશે નહીં. "કાર્યવાહીનું કારણ" શબ્દનો ન્યાયિક રીતે સ્થાયી અર્થ પ્રાપ્ત થયો છે. મર્યાદિત અર્થમાં "કાર્યવાહીનું કારણ" એટલે અધિકારના ઉલ્લંઘનને કારણે બનતા સંજોગો અથવા પ્રતિક્રિયા માટે તાત્કાલિક પ્રસંગ. વ્યાપક અર્થમાં, તેનો અર્થ દાવો જાળવવા માટે જરૂરી શરતો

છે, જેમાં માત્ર અધિકારનું ઉદ્ધંધન જ નહીં, પણ અધિકાર સાથે જોડાયેલ ઉદ્ધંધનનો પણ સમાવેશ થાય છે. દરેક હકીકત, જે સાબિત કરવી જરૂરી છે, દરેક પુરાવાથી અલગ પડે છે, જે દરેક હકીકત સાબિત કરવા માટે જરૂરી છે, તે "કાર્યવાહીનું કારણ" માં સમાવિષ્ટ છે. [૮૦૮-એફ-એચ; ૮૦૯-એ]

સાઉથ ઇસ્ટ એશિયા શિપિંગ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ નવ ભારત એન્ટરપ્રાઇઝિસ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને અન્યો, [૧૯૯૬] ૩ એસ.સી.સી. ૪૪૩; રાજસ્થાન હાઇકોર્ટ એડવોકેટ્સ એસોસિએશન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યો,, [૨૦૦૧] ૨ એસ.સી.સી. ૨૯૪ અને ગુરદિત સિંહ વિરુદ્ધ મુન્શા સિંહ, [૧૯૭૭] ૧ એસ.સી.સી. ૭૯૧, પર આધારીત હતો.

૨.૩."કાર્યવાહીનું કારણ" શબ્દનો સામાન્ય રીતે અર્થ એવી પરિસ્થિતિ અથવા તથ્યોની સ્થિતિ થાય છે જે પક્ષકારને કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલમાં કાર્યવાહી જાળવવાનો અધિકાર આપે છે; કાર્યકારી તથ્યોનો સમૂહ જે દાવો કરવાના એક અથવા વધુ આધારોને જન્મ આપે છે; એક તથ્યપૂર્ણ પરિસ્થિતિ જે એક વ્યક્તિને બીજી વ્યક્તિ પાસેથી કોર્ટમાં ઉપાય મેળવવાનો અધિકાર આપે છે. (બ્લેકનો કાયદા શબ્દકોશ). સ્ટ્રોન્સ જ્યુડિશિયલ ડિક્શનરીમાં "કાર્યવાહીનું કારણ" એ હકીકતોનો સંપૂર્ણ સમૂહ છે જે અમલમાં મૂકી શકાય તેવા દાવાને જન્મ આપે છે; આ વાક્યમાં દરેક હકીકતનો સમાવેશ થાય છે, જેને જો ઉલટાવી

દેવામાં આવે તો, વાદીએ ચુકાદો મેળવવા માટે સાબિત કરવું આવશ્યક છે. "શબ્દો અને શબ્દસમૂહો" (ચોથી આવૃત્તિ) માં, સામાન્ય કાનૂની ભાષામાં "કાર્યવાહીનું કારણ" શબ્દનો અર્થ એ છે કે તે તથ્યોનું અસ્તિત્વ, જે પક્ષકારને તેના વતી ન્યાયિક હસ્તક્ષેપનો અધિકાર આપે છે. [૮૦૯-સી-ઇ]

નવીનચંદ્ર એન. મજીઠિયા વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય [૨૦૦૦]
૭ એસ.સી.સી ૬૪૦ અને મોહમ્મદ ખલીલ ખાન વિરુદ્ધ મહબૂબ અલી મિયાં,
એ.આઈ.આર (૧૯૪૯) પી.સી. ૭૮, પર આધારીત

પાયાના વિરુદ્ધ પના લાના, (૧૯૧૪) ૪૧ આઈએ ૧૪૨, નો ઉલ્લેખ
કરવામાં આવ્યો છે.

૩. આ કેસમાં હાઈકોર્ટે રિટ પિટિશનનો સામનો કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર ધરાવે છે કે કેમ તે પ્રશ્નનો ઉકેલ લાવ્યો નથી. તેમાં ફક્ત એટલું જ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે દિલ્લી હાઈકોર્ટ પાસે અધિકારક્ષેત્ર હોઈ શકે છે, પરંતુ ઉત્તરપ્રદેશ રાજ્યમાં કેદીઓની સ્થિતિ સંબંધિત મુદ્દાઓને અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા વધુ અસરકારક રીતે ઉકેલી શકાય છે. અપીલકર્તાની બે ફરિયાદો હતી. પરંતુ તેમાંથી માત્ર એક જ બાબત એટલે કે તબીબી સુવિધાઓનો કથિત અભાવ, હાઈકોર્ટ દ્વારા સંદર્ભિત કરવામાં આવી છે. દિલ્લી હાઈકોર્ટને એ કહેવાનો

અધિકાર હતો કે કાર્યવાહીના કારણનો કોઈ ભાગ દિલ્હી હાઈકોર્ટના પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રમાં ઉદ્ભવ્યો નથી. વિવાદિત આદેશમાં હાઈકોર્ટ આપું કહેતું નથી.તેનાથી વિપરીત, તે કહે છે કે અધિકારક્ષેત્ર હોઈ શકે છે, પરંતુ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ આ બાબતને વધુ અસરકારક રીતે ઉકેલી શકે છે. તે ચોક્કસપણે રિટ પિટિશન સાથે વ્યવહાર કરવાની યોગ્ય રીત નથી. [૮૧૦-જી-એચ; ૮૧૧-એ-બી]

કીમીનલ અેપેલેટ જ્યુરીશાડીક્શન: સીવીલ અપીલ નંબર ૨૦૦૬ ના ૭૮૬

નવી દિલ્હી ખાતે દિલ્હી હાઈકોર્ટના તા.૦૭/૧૦/૨૦૦૫ ના આદેશથી, ફોજદારી રિટ અરજી નં.૨૦૧/૨૦૦૫ માં.

અપીલકર્તા તર્ફે દીપક એ.મસીહ અને આર.એન.કેશવાણી.

સામાવાળા તર્ફે સહદેવ સિંહ, રાજ સિંહ રાણા, એ.શરણ અને શ્રી અનિલ કટિયાર.

કોર્ટનો ચુકાદો આના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

અરિજીત પસાયત, ન્યાયમૂર્તિશ્રી. પરવાનગી આપવામાં આવી.

અપીલકર્તા દિલ્હી હાઈકોર્ટના એક વિદ્વાન સિંગલ જજે અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ પિટિશન (ડબ્લ્યુ.પી. (ફોજદારી) નં.૨૦૧/૨૦૦૫) નો નિકાલ કરતા આપેલા આદેશની કાયદેસરતા પર પ્રશ્ન ઉઠાવે છે, જેમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ પાસે રિટ અરજદારની ફરિયાદોનો સામનો કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર પણ હશે અને તે રાજ્યમાં કેદીઓની પરિસ્થિતિઓનો વધુ અસરકારક રીતે સામનો કરી શકે છે, જોકે દિલ્હી હાઈકોર્ટ પાસે અધિકારક્ષેત્ર હોઈ શકે છે.

બિનજરૂરી વિગતો વિનાની પૃષ્ઠભૂમિ હકીકતો નીચે મુજબ છે:

અપીલકર્તાએ દિલ્હી હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી અને એવું વલણ અપનાવ્યું હતું કે તેના પર પ્રત્યાર્પણના હુકમની વિરુદ્ધમાં ઘણી બાબતમાં કેસ ચલાવવામાં આવી રહ્યો છે. અપીલકર્તા સિંગાપોરથી પ્રત્યાર્પણ દ્વારા ભારત આવ્યો હતો. હાલમાં, અપીલકર્તા આઠ કેસોમાં સુનાવણીનો સામનો કરી રહ્યા હતા જે પ્રત્યાર્પણ અધિનિયમ, ૧૯૬૨ (ટૂંકમાં 'પ્રત્યાર્પણ અધિનિયમ') ની કલમ ૨૧ ની જોગવાઈઓનું સંપૂર્ણ ઉલ્લંઘન છે. તેમણે એવી પણ દલીલ કરી હતી કે ઉત્તરપ્રદેશ રાજ્યની સેન્ટ્રલ જેલમાં તેમને યોગ્ય તબીબી સહાય વિના એકાંત કેદમાં રાખવામાં આવી રહ્યા છે. નોંધનીય છે કે

અપીલકર્તાએ આ કોર્ટ સમક્ષ ૨૦૦૫ ની રિટ પિટિશન (ફોજદારી) નં.૫૪ દાખલ કરી હતી, જેને તેમણે પાછી ખેંચી લીધી હતી જેથી તેઓ તેમની ફરિયાદો, જો કોઈ હોય તો, તેના નિવારણ માટે યોગ્ય હાઈકોર્ટમાં જઈ શકે. અપીલકર્તાએ દિલ્હી હાઈકોર્ટમાં ઉપરોક્ત ઉલ્લેખ મુજબ એક રિટ અરજી દાખલ કરી હતી જેનો નિકાલ વિવાદિત આદેશ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો.

અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે, હાઈકોર્ટની પસંદગી સંપૂર્ણપણે રિટ અરજદારની છે. ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ના અનુચ્છેદ ૨૨૬(૨) (ટૂંકમાં 'બંધારણ') મુજબ અપીલકર્તા દિલ્હી હાઈકોર્ટમાં રિટ અરજી દાખલ કરી શકે છે તે બાબતમાં કોઈ વિવાદ નથી. ફક્ત એટલા માટે કે તેમની પાસે અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટમાં જવાનો વિકલ્પ હતો, દિલ્હી હાઈકોર્ટે રિટ અરજી પર વિચાર કરવાનો ઈનકાર ન કરવો જોઈતો હતો જેમાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્યમાં કેદીઓની સ્થિતિને વધુ અસરકારક રીતે સંભાળી શકે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે, અપીલકર્તાની મૂળભૂત ફરિયાદ પ્રત્યાર્પણ કાયદાની કલમ ૨૧ માં જોગવાઈ મુજબની શરતોના કથિત ઉલ્લંઘન સાથે સંબંધિત છે. ભારતીય સંઘના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે, કોઈપણ શબ્દનું ઉલ્લંઘન થયું નથી, દિલ્હીમાં કાર્યવાહીના કારણનો વ્યવહારીક કોઈ ભાગ ઉભો થયો નથી અને દિલ્હી હાઈકોર્ટે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું છે કે

અપીલકર્તા જો કોઈ હોય તો અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ સમક્ષ પોતાનો ઉપાય લઈ શકે છે.

હાલની અપીલમાં, અમને એ પ્રશ્નની ચિંતા નથી કે, શું પ્રત્યાર્પણ કાયદાની શરતોનું કોઈ ઉલ્લંઘન થયું છે. એકમાત્ર પ્રશ્ન જેના પર વિચારણા કરવાની જરૂર છે તે એ છે કે શું દિલ્હી હાઈકોર્ટ પાસે આ મામલાનો ઉકેલ લાવવાનો અધિકારક્ષેત્ર હતો. દિલ્હી હાઈકોર્ટે સ્વીકાર્યું કે, તે તેઓનો અધિકારક્ષેત્ર હોઈ શકે છે પરંતુ તેઓનો મત હતો કે ફરિયાદનો ઉકેલ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા વધુ અસરકારક રીતે લાવી શકાય છે.

બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૨૬ની કલમ (૨) ખૂબ મહત્વની છે. તે નીચે પ્રમાણે છે:

"(૨) કલમ (૧) દ્વારા કોઈપણ સરકાર, સત્તાધિકારી અથવા વ્યક્તિને નિર્દેશો, આદેશો અથવા રિટ જારી કરવાની સત્તાનો ઉપયોગ કોઈપણ ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા પણ કરી શકાય છે, જે તે પ્રદેશોના સંબંધમાં અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે જેમાં આવી સત્તાના ઉપયોગ માટે સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે કાર્યવાહીનું કારણ ઉદ્ભવે છે, ભલે આવી સરકાર

અથવા સત્તાનું સ્થાન અથવા આવી વ્યક્તિનું નિવાસસ્થાન તે પ્રદેશોમાં ન હોય."

કોઈપણ હાઈકોર્ટની પ્રાદેશિક મર્યાદામાં રિટ અરજી દાખલ કરવા માટે સંપૂર્ણ કે આંશિક રીતે કાર્યવાહીનું કારણ ઉદ્ભવ્યું છે કે નહીં તે પ્રશ્ન બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ કાર્યવાહીના સ્વભાવ અને પાત્રને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવાનો રહેશે. રિટ પિટિશનને જાળવી રાખવા માટે, રિટ અરજદારે એ સ્થાપિત કરવું પડશે કે તેના દ્વારા દાવો કરાયેલા કાનૂની અધિકારનું પ્રથમ દષ્ટિએ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રની પ્રાદેશિક મર્યાદામાં સામાવાળાઓ દ્વારા ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે અથવા તેને ઉલ્લંઘન કરવાની ધમકી આપવામાં આવી છે અને આવું ઉલ્લંઘન તેને ખરેખર ઈજા પહોંચાડીને અથવા તેની ધમકી આપીને થઈ શકે છે.

બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ ના બે કલમો સ્પષ્ટ સંકેત આપે છે, કે હાઈકોર્ટ બંધારણના ભાગ III દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારોના અમલ માટે અથવા અન્ય કોઈપણ હેતુ માટે નિર્દેશ, આદેશ અથવા રિટ જારી કરવાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે જો કાર્યવાહીનું કારણ સંપૂર્ણપણે અથવા આંશિક રીતે તે પ્રદેશોમાં ઉદ્ભવ્યું હોય જેના સંબંધમાં તે અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે, ભલે સરકાર અથવા સત્તાનું સ્થાન અથવા જે વ્યક્તિ વિરુદ્ધ નિર્દેશ, આદેશ અથવા રિટ જારી કરવામાં આવી છે તેનું નિવાસસ્થાન ઉપરોક્ત

પ્રદેશોમાં ન હોય. (જુઓ ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કમિશન વિરુદ્ધ ઉત્પલ કુમાર બાસુ અને અન્યો (૧૯૯૪ (૪) એસસીસી ૭૧૧).

"કાર્યવાહીનું કારણ" એ દરેક હકીકતનો અર્થ છે, જેને જો ઉલટાવી દેવામાં આવે, તો વાદીએ કોર્ટના ચુકાદાના પોતાના અધિકારને સમર્થન આપવા માટે સાબિત કરવું જરૂરી બનશે. બીજા શબ્દોમાં, હકીકતોનો સમૂહ, જે દાવામાં સફળ થવા માટે ફરિયાદીએ સાબિત કરવું જરૂરી છે.(બ્લૂમ ડેકોર લિમિટેડ વિરુદ્ધ સુભાષ હિમતલાલ દેસાઈ અને અન્યો (૧૯૯૪ (૬) એસસીસી ૩૨૨) જુઓ.

સામાન્ય અને વ્યાપક અર્થમાં (જેમ કે સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ ની કલમ ૨૦ માં) "કાર્યવાહીનું કારણ" નો અર્થ એ છે કે, દરેક હકીકત, જે ચુકાદો મેળવવાના અધિકારને સમર્થન આપવા માટે સ્થાપિત કરવી જરૂરી છે.(જુઓ સદાનંદન ભદ્રન વિરુદ્ધ માધવન સુનીલ કુમાર (૧૯૯૮) ૬ એસસીસી ૫૧૪)

તે સ્થપાયેલ કાયદો છે કે "કાર્યવાહીનું કારણ" એ તથ્યોના સમૂહનું બનેલું છે, જે કાયદાની અદાલતમાં નિવારણ માટે કાનૂની તપાસ લાગુ કરવાનું કારણ આપે છે. બીજા શબ્દોમાં, તે તથ્યોના સમૂહ છે, જે તેમને લાગુ પડતા કાયદા સાથે લેવામાં આવે છે, જે વાદીને પ્રતિવાદી સામે રાહતનો દાવો કરવાનો અધિકાર આપે છે. તેમાં સામાવાળાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલાં અમુક કાર્યોનો

સમાવેશ થવો આવશ્યક છે, કારણ કે આવા કાર્યની ગેરહાજરીમાં કાર્યવાહીનું કોઈ કારણ સંભવતઃ પ્રાપ્ત થશે નહીં અથવા ઊભી થશે નહીં. (જૂઓ સાઉથ ઇસ્ટ શિપિંગ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ નવભારત એન્ટરપ્રાઇઝીસ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને અન્યો.)[૧૯૯૬] (૩) એસસીસી ૪૪૩).

"કાર્યવાહીનું કારણ" શબ્દનો ન્યાયિક રીતે સ્થાયી અર્થ પ્રાપ્ત થયો છે. મર્યાદિત અર્થમાં "કાર્યવાહીનું કારણ" એટલે અધિકારના ઉલ્લંઘનને કારણે બનતા સંજોગો અથવા પ્રતિક્રિયા માટે તાત્કાલિક પ્રસંગ. વ્યાપક અર્થમાં, તેનો અર્થ દાવો જાળવવા માટે જરૂરી શરતો છે, જેમાં માત્ર અધિકારનું ઉલ્લંઘન જ નહીં, પણ અધિકાર સાથે જોડાયેલ ઉલ્લંઘનનો પણ સમાવેશ થાય છે. સારરૂપે, ઉપર નોંધ્યું છે તેમ, આ શબ્દનો અર્થ એવી દરેક હકીકત છે, જે ફરિયાદીને કોર્ટના ચુકાદાના પોતાના અધિકારને સમર્થન આપવા માટે સાબિત કરવી જરૂરી બનશે, જો તેને આગળ વધારવામાં આવે તો.દરેક હકીકત, જે સાબિત કરવા માટે જરૂરી છે, જે પુરાવાના દરેક ભાગથી અલગ છે, જે દરેક હકીકતને સાબિત કરવા માટે જરૂરી છે, તેમાં "કાર્યવાહીનું કારણ" સામેલ છે. (જુઓ રાજસ્થાન હાઇકોર્ટ એડવોકેટ્સ એસોસિએશન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યો [૨૦૦૧] (૨) એસસીસી ૨૯૪).

"કાર્યવાહીનું કારણ" શબ્દનો ઉપયોગ ક્યારેક એવા તથ્યો અથવા સંજોગોના મર્યાદિત વિચારને વ્યક્ત કરવા માટે કરવામાં આવે છે, જે કાં તો ઉદ્બંધન અથવા અધિકારનો આધાર બનાવે છે અને વધુ કંઈ નથી. વ્યાપક અને વધુ વ્યાપક અર્થમાં, તેનો ઉપયોગ ભૌતિક તથ્યોના સંપૂર્ણ સમૂહને દર્શાવવા માટે કરવામાં આવ્યો છે, જે સફળ થવા માટે ફરિયાદીએ સાબિત કરવું આવશ્યક છે. આ તમામ એવી આવશ્યક હકીકતો છે, જેના પુરાવા વિના ફરિયાદીએ તેના દાવામાં નિષ્ફળ જવું જોઈએ. (જુઓ ગુરદિત સિંહ વિરુદ્ધ મુન્શા સિંહ [૧૯૭૭] ૧ એસસીસી ૭૯૧).

"કાર્યવાહીનું કારણ" શબ્દનો સામાન્ય રીતે અર્થ એવી પરિસ્થિતિ અથવા તથ્યોની સ્થિતિ થાય છે, જે પક્ષકારને કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલમાં કાર્યવાહી જાળવવાનો અધિકાર આપે છે; કાર્યકારી તથ્યોનો સમૂહ જે દાવો કરવાના એક અથવા વધુ આધારોને જન્મ આપે છે; એક તથ્યપૂર્ણ પરિસ્થિતિ જે એક વ્યક્તિને બીજી વ્યક્તિ પાસેથી કોર્ટમાં ઉપાય મેળવવાનો અધિકાર આપે છે. (જુઓ બ્લેકનો કાયદા શબ્દકોશ). સ્ટ્રોડ્સ જ્યુડિશિયલ ડિક્શનરીમાં "કાર્યવાહીનું કારણ" એ હકીકતોનો સંપૂર્ણ સમૂહ છે, જે અમલમાં મૂકી શકાય તેવા દાવાને જન્મ આપે છે; આ વાક્યમાં દરેક હકીકતનો સમાવેશ થાય છે, જેને જો ઉલટાવી દેવામાં આવે તો, વાદીએ ચુકાદો મેળવવા માટે સાબિત કરવું આવશ્યક છે. "શબ્દો અને વાક્યો" (ચોથી આવૃત્તિ) માં સામાન્ય કાનૂની

બોલચાલમાં "કાર્યવાહીનું કારણ" શબ્દસમૂહને આભારી અર્થ એ છે કે તે હકીકતો અસ્તિત્વમાં છે, જે પક્ષને તેના વતી ન્યાયિક હસ્તક્ષેપનો અધિકાર આપે છે. (જૂઓ નવીનચંદ્ર એન. મજુઠિયા વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય [૨૦૦૭] (૭) એસસીસી ૬૪૦).

ઇંગ્લેન્ડના હેલ્સબરી કાયદાઓ (ચોથી આવૃત્તિ) માં તે નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું છે:

"કાર્યવાહીના કારણને ફક્ત એવી વાસ્તવિક પરિસ્થિતિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે, જે એક વ્યક્તિને બીજી વ્યક્તિ સામે કોર્ટમાંથી ઉપાય મેળવવાનો અધિકાર આપે છે. "આ શબ્દસમૂહ શરૂઆતથી જ એવી દરેક હકીકતનો સમાવેશ કરવા માટે માનવામાં આવે છે, જે વાદીને સફળ થવા માટે હકદાર બનાવવા માટે સાબિત કરવાની મહત્વપૂર્ણ છે, અને દરેક હકીકત જેને પાર કરવાનો સામાવાળાઓને અધિકાર છે. 'કાર્યવાહીનું કારણ' એ સામાવાળાઓ તરફથી તે ચોક્કસ કૃત્યનો અર્થ પણ લેવામાં આવ્યો છે, જે ફરિયાદીને ફરિયાદનું કારણ આપે છે, અથવા કાર્યવાહી શરૂ કરતી વખતે ફરિયાદનો વિષય આપે છે, ફક્ત કાર્યવાહીનું તકનિકી કારણ નહીં.

પ્રીવી કાઉન્સિલ દ્વારા પચાના વિરુદ્ધ પાના લાના (૧૯૧૪) ૪૧ આઈએ
૧૪૨ માં અવલોકન કર્યા મુજબ, નિયમ કાર્યવાહીના કારણના સંદર્ભમાં રાહતના
થાકને સુરક્ષિત કરવા માટે નિર્દેશિત છે અને એક જ ક્રિયા અથવા કાર્યવાહીના
વિવિધ કારણોમાં સમાવેશ કરવા માટે નહીં, ભલે તે એક જ વ્યવહારમાંથી
ઉદ્ભવે છે. એક મોટો માપદંડ એ છે કે, જ્યારે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે, શું પછીના
દાવામાં કાર્યવાહીનું કારણ પહેલા દાવામાં સમાન છે કે, શું સમાન પુરાવા બંને
કાર્યવાહીને જાળવી રાખશે. (જુઓ મોહમ્મદ ખલીલ ખાન વિરુદ્ધ મહબૂબ અલી
મિયાં, એ.આઈ.આર (૧૯૪૯) પી.સી. ૭૮).

ઉપરોક્ત ચુકાદાના ફક્ત ૬૧ નો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે, જે નીચે મુજબ
છે:—

"૬૧. XXX XXX XXX

(૧) હુકમ ૧૧ નિયમ ૨ હેઠળ આવતા કેસોમાં સાચી કસોટી એ છે કે, શું
નવા દાવામાં દાવો વાસ્તવમાં અગાઉના દાવાના પાયાથી અલગ
કાર્યવાહીના કારણ પર આધારિત છે (મૂંશી બુઝલુર ફુહીર વિરુદ્ધ
શમરૂનિસા બેગમ, (૧૯૬૭)૧૧ મૂ। ૫૫૧ (પી.સી.).

(૨) 'કાર્યવાહીનું કારણ' એટલે એવી દરેક હકીકત જે વાદીને સાબિત કરવા માટે જરૂરી હશે કે, તે ચુકાદાના તેના અધિકારને ટેકો આપવા માટે બદલાઈ ગઈ હોય (રીઅલ વિરુદ્ધ બ્રાઉન (૧૮૮૯) ૨૨ ક્યૂ. બી. ઓ. ૧૩૮).

(૩) જો બંને દાવાઓને ટેકો આપતા પુરાવા અલગ છે. (બ્રુનસોન વિરુદ્ધ નર્નફોય (૧૯૮૪ ૧૪ ક્યૂ. બી. ઓ. ૧૪૧),

(૪) બે દાવાઓમાં કાર્યવાહીના કારણો જો સારમાં સમાન હોય તો તેને દૂર માનવામાં આવી શકે છે (બ્રુન્સૂન વિરુદ્ધ નમ્ફોય, ઉપરોક્ત).

(૫) કાર્યવાહીના કારણનો સામાવાળાઓ દ્વારા રજૂ કરાયેલા બચાવ સાથે કોઈ સંબંધ નથી અને તે વાદી માટે વિનંતી કરાયેલ રાહતના પ્રકાર પર પણ આધારિત નથી. તે એવા માધ્યમોનો ઉલ્લેખ કરે છે જેના આધારે ફરિયાદી કોર્ટને તેના પક્ષમાં નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે કહે છે.(ચાંદ કૌર વિરુદ્ધ પ્રતાપ સિંહ (૧૮૮૭) ૧૫૬ આઈ.એ. ૧૮૫(પી.સી). આ અવલોકન લોર્ડ વોટસન દ્વારા ૧૮૮૨ના કાયદાની કલમ ૪૩ (ઓર્ડર II, નિયમ ૨ ને અનુરૂપ) હેઠળના કેસમાં કરવામાં આવ્યું હતું જ્યાં ફરિયાદીએ તેમાં વિવિધ દાવા કર્યા હતા.

તાત્કાલિક કેસમાં ઉચ્ચ અદાલતે રિટ અરજી સાથે વ્યવહાર કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર ધરાવે છે કે કેમ તે પ્રશ્ન પર કાર્યવાહી કરી નથી. તેણે માત્ર અવલોકન કર્યું હતું કે દિલ્લી હાઈકોર્ટનો અધિકારક્ષેત્ર હોઈ શકે છે, પરંતુ યુ. પી. રાજ્યમાં કેદીઓની સ્થિતિને લગતા મુદ્દાઓ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા વધુ અસરકારક રીતે ઉકેલી શકાય છે. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, અપીલકર્તા દ્વારા બે ફરિયાદો હતી. પરંતુ તેમાંથી માત્ર એક એટલે કે તબીબી સુવિધાઓના કથિત અભાવનો હાઈકોર્ટ દ્વારા ઉદ્બેખ કરવામાં આવ્યો છે. દિલ્લી હાઈકોર્ટને એ કહેવાનો અધિકાર હતો કે કાર્યવાહીના કારણનો કોઈ ભાગ દિલ્લી હાઈકોર્ટના પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રમાં ઉદ્ભવ્યો નથી. વિવાદિત આદેશમાં હાઈકોર્ટ આવું કહેતું નથી. તેનાથી વિપરીત, તે કહે છે કે, અધિકારક્ષેત્ર હોઈ શકે છે, પરંતુ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ આ બાબતને વધુ અસરકારક રીતે ઉકેલી શકે છે. રિટ પિટિશનનો સામનો કરવાનો આ ચોક્કસપણે સાચો રસ્તો નથી. તદનુસાર, અમે હાઈકોર્ટના વાંધાજનક આદેશને બાજુ પર રાખીએ છીએ અને યોગ્યતાના આધારે નવેસરથી સુનાવણી માટે મામલો તેને મોકલીએ છીએ. અરજીમાં દર્શાવેલ કારણોસર અપીલકર્તાને પેરોલ પર મુક્ત કરવા માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. અમે ઉપરોક્ત અરજી પર કોઈ આદેશ પસાર કરવા માટે ઈચ્છુક નથી. એ જ નકારવામાં આવે છે.

અપીલનો ઉપરોક્ત રીતે નિકાલ કરવામાં આવે છે. કોઈ ખર્ચ નહીં.

અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.